

Helse- og omsorgskomiteens høring torsdag 9. mai om Meld. St. 19 (2018–2019) *Folkehelsemeldinga. Gode liv i eit trygt samfunn.*

Folkehelse i plan

Fagforeningen Naturviterne vil løfte fram *folkehelse i plan*, kommunal planlegging som redskap for å redusere sosiale helseforskjeller. God og kunnskapsbasert arealplanlegging har høy samfunnsnytte og forebyggende effekt for folkehelse til befolkningen i alle livsfaser.

Plan- og bygningsloven er vår viktigste «folkehelselov» Loven skal f. eks sikre universell utforming i planleggingen, barn og unges oppvekstvilkår og tilgang til natur og grønne areal. Mye viktig folkehelsearbeid skjer gjennom god arealplanlegging etter plan- og bygningsloven. Kommunal planlegging er en avgjørende arena for tverrsektorielt samarbeid som folkehelsearbeidet er avhengig av.

Naturviterne kjenner seg igjen i Folkehelsemeldinga (kap 1.5 side 16) om at *«Ein stabilt høg prosentdel av norske kommunar har folkehelse som mål i planstrategien og i samfunnsdelen til kommuneplanen, mens arealdelen i mindre grad har integrert folkehelse som omsyn, og det er mangel på kopling til økonomiplanen».*

En fersk NIBR rapport (2019:6) fra april om folkehelse i plan bekrefter at skal kommunal planlegging *«fungere mer helseutjevne og helsefremmende enn i dag, krever det en evne til å la disse verdiene få forrang, ved at politikerne tar i bruk og binder seg selv til de interesseavklaringene de gjør på strategisk nivå når arealplanen, område- og detaljplaner vedtas. Politikerne må i så fall oppgi noe av sin fleksibilitet til fordel for forutsigbarhet. Særlig er dette prekært for målet om at planleggingen skal bidra til å motvirke sosiale helseforskjeller»*

«Myke» og grønne interesser må ha systematisk forrang

Utbygger kan ha sterk stemme i utbyggingsaker. Grupper som barn og unge, allmenheten, kommende generasjoner og folkehelsehensyn kan bli sittende nederst ved bordet med svak stemme, og kommer ofte for sent inn i planprosessene.

Kopling mellom planlegging og folkehelse er undervurdert, særlig når det spisser seg til og vi skal ta valg og balansere mellom interesser. Vi har gode eksempel på at barn og unge og folkehelse blir prioritert ved byfornyelse og fortetting. Men vi har og dårlige eksempel. Utbygger selv skal ikke leve sitt liv i utbyggingsområdet. Utbygger går inn i et område med investeringer, bygger ferdig og vil forlate område med god fortjeneste. Vi ser eksempel på at uteoppholdsområder for barn og unge blir plassert på restareal, ikke valgt først. De blir plassert på skyggefullt område mellom harde omgivelser, på areal som var minst attraktivt å bygge på, for at utbygger kan maksimere salgsgjinst i prosjektet.

Grønne areal må ikke være restareal, de må sikres og velges først!

Fysisk aktivitet

I kap 6.3 Fysisk aktivitet side 116 i meldingen står det godt: «*Dei fysiske omgivnadane vår – ute og inne – må ha kvalitetar som gjer rørsle i kvardag og fritid og ved transport til eit naturleg val for alle.*»

Naturviterne støtter fullt ut meldingen, strekpunkt en, side 116, som løftes fram som innsatsområde for utviklingsarbeidet i et tiårsperspektiv:

«Leggje betre til rette for å skape aktivitets- og gåvennlige bu- og nærmiljø og ta vare på område som er under press, til dømes leikeområde, naturområde, parkar, grøntområde og stiar nær der folk bur, gjennom mellom anna eigne verkemiddel, samskaping og modellutvikling i både by- og landskommunar»

Tilgang til grønne areal og natur som gir mulighet til fysisk aktivitet, hverdagstrim, godt nærmiljø, trivsel, mestring og sosiale møteplasser må ha forrang skal folkehelsearbeidet lykkes. Støy er en stor folkehelseutfordring. Reduksjon av støy og sikring av stille områder må prioriteres i arealplanleggingen. Sikring av rent vann og luft, og trygg mat er viktig i folkehelsearbeidet.

Bruk de verktøy vi har

Viktigheten av arealplanlegging er undervurdert i arbeidet for bedre folkehelse. Det er ofte ikke mangel på verktøy og virkemidler som er utfordringen, men manglende vilje til bruk av de verktøy vi har. Politikere generelt, og nasjonale især, inkludert KMD, må begrense seg i å da dra det lokale selvstyre frikortet i tide og utide, når folkehelseinteresser ikke er tilstrekkelig ivaretatt i kommunal planlegging.

Folkehelsearbeidet er ikke tjent med å omtale innsigelse* (motsegn) som et fyord, når dette er et legitimt verktøy gitt oss til bruk når det er nødvendig, for å oppnå resultat og gode løsninger.

Riksrevisjonen konkluderte januar 2019 i rapporten «*Undersøkelse av behandling av innsigelser i plansaker*» (Dokument 3:7 (2018–2019)) at «*Bruken av innsigelser for å ivareta nasjonale og viktige regionale interesser i plansaker er strammet inn, og det legges mer vekt på lokal handlefrihet i kommunal arealplanlegging. Dette kan føre til at de nasjonale målene som innsigelsesordningen skal ivareta, ikke blir fulgt opp godt nok.*» Det inkluderer manglende oppfølging av interesser som folkehelse, barn og unge og sikring av natur og friluftinteresser.

*Innsigelsesinstituttet skal bidra til å ivareta nasjonale og vesentlige regionale interesser i arealplanleggingen. Eksempler på dette er jordvern, strandsone, naturmangfold, reindrift, folkehelse, barn og unges interesser, kulturminner, trafiksikkerhet og skredfare

Oppsummering

- Folkehelse må løftes opp og praktiseres tydeligere som nasjonal interesse i arealplanlegging
- «Myke» og grønne interesser må ha systematisk forrang i kommunal planlegging
- Vi må bruke de verktøy vi allerede har, inkludert innsigelsesinstituttet når det er nødvendig for å sikre folkehelseinteresser
- Lokal medvirkning er en stor ressurs for folkehelsearbeid, og medvirkning i seg selv gir god folkehelse
- Planlegger- og naturviterkompetanse og kapasitet må sikres i kommunene
- Tap av natur og stedsorg påvirker folkehelsen – inkludert tap av urørt natur til vindkraftanlegg

Arbeidsliv og arbeidsmiljø

Arbeidsplassen, arbeidsmiljø og det organiserte og regulerte arbeidsliv er viktig for folkehelsen. Synkende organisasjonsgrad i Norge og økt bruk av midlertidig ansatte, svekker folkehelsen.

Annet

Takk for interessant lesing i en viktig melding skrevet på mye godt språk.

Mvh

Dagfinn Svadberg Hatløy

Forbundsleder fagforeningen Naturviterne

Oslo 03.05.19